

Psychological Factors Associated with Online Friendship in Adolescents: A Systematic Literature Review

İbrahim Gültekin^{1,a*}, Şeymanur Tapan^{1,b}, Nilgün Öztürk^{1,c}

¹Faculty of Education, Inonu University, Malatya, Türkiye

*Corresponding author

Compilation Article

Acknowledgment

This study was presented as a paper at EDUCongress 2023.

History

Received: 27/09/2023

Accepted: 03/01/2024

This paper was checked for plagiarism using iThenticate during the preview process and before publication.

Copyright © 2017 by Cumhuriyet University, Faculty of Education. All rights reserved.

ABSTRACT

For decades, social research has focused on exploring the fundamental characteristics and qualities of face-to-face friendships. However, many friendships also occur online today. Therefore, questions related with psychological effects of online friendships on adolescents and the reason why adolescents are turning to online friendships, are becoming increasingly important and the answers to these questions are also crucial for the mental health of adolescents. Thus, this study aimed to review the literature on psychological factors related to online friendship in adolescents. A search was conducted using the English keywords "e-friendship", "virtual friendship", "online friendship" and "online relationship" without any year limit, in seven databases, including PubMed, Sage Journals, Science Direct, Scopus, Springer Link, Taylor & Francis, and Wiley Online Library. 10 studies, with participants aged between 10 and 20, met the inclusion criteria. According to the results obtained from these studies, positive attitudes towards online friendships, feeling of loneliness, and negative experiences in family and peer relationships motivated adolescents to engage in online friendships. Regarding psychological factors related to online friendship, the study observed that online friendships had both positive effects (psychological need satisfaction, life satisfaction) and negative effects (loneliness, negative emotions, jealousy, low well-being) on adolescents' mental health.

Keywords: Adolescence, friendship, online friendship, psychological factors, systematic review

Ergenlerde Çevrimiçi Arkadaşlık ile İlişkili Psikolojik Faktörler: Bir Sistemantik Literatür Taraması

Bilgi

#Bu çalışma EDUCongress 2023'te bildiriler olarak sunulmuştur.

Süreç

Geliş: 27/09/2023

Kabul: 03/01/2024

Bu çalışma ön inceleme sürecinde ve yayımlanmadan önce iThenticate yazılımı ile taranmıştır.

Copyright

This work is licensed under Creative Commons Attribution 4.0 International License

ÖZ

Onlarca yıldır araştırmalar yüz yüze arkadaşlıkların temel özelliklerini ve niteliklerini keşfetmeye odaklanmış olsa da, günümüzde pek çok arkadaşlık çevrimiçi olarak da gerçekleşmektedir. Bu nedenle çevrimiçi arkadaşlığın ergenler üzerindeki psikolojik etkilerinin neler olduğu ve ergenlerin neden çevrimiçi arkadaşlığa yöneldiği soruları giderek önem kazanmakta olup, bu soruların cevapları ergenlerin ruh sağlığı açısından da oldukça önemlidir. Dolayısıyla bu araştırma, ergenlerde çevrimiçi arkadaşlıkla ilişkili psikolojik faktörlere yönelik alanyazında yapılan çalışmaları gözden geçirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, herhangi bir yıl sınırlaması olmaksızın "e-arkadaşlık", "sanal arkadaşlık", "çevrimiçi arkadaşlık", "çevrimiçi ilişkiler" anahtar kelimelerinin İngilizceleri yazılarak Pubmed, Sage Journals, Science Direct, Scopus, Springer Link, Taylor & Francis ve Wiley Online Library olmak üzere yedi veri tabanında tarama yapılmıştır. Katılımcılarının yaş aralığı 10-20 olan toplam on çalışma dahil etme kriterlerini karşılamıştır. Bu çalışmalardan elde edilen sonuçlara göre; çevrimiçi arkadaşlığa yönelik olumlu tutum, yalnız hissetme, aile ve akran ilişkilerinde yaşanan olumsuz deneyimler ergenleri çevrimiçi arkadaşlık kurmaya yöneltmektedir. Çevrimiçi arkadaşlıkla ilgili psikolojik faktörlere ilişkin olarak da, çevrimiçi arkadaşlığın ergenlerin ruh sağlığı üzerinde olumlu (psikolojik ihtiyaç doyumu, yaşam doyumu) ve olumsuz (yalnızlık, olumsuz duygulanım, kıskançlık, düşük iyi oluş) etkileri olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Arkadaşlık, çevrimiçi arkadaşlık, ergenlik, psikolojik faktörler, sistemantik derleme

^a ibrahim.gultekin@inonu.edu.tr

^b <https://orcid.org/0000-0003-1902-5753>

^c seymanurtapan89@gmail.com

^d <https://orcid.org/0000-0002-7058-1125>

^e nilgun.ozturk@inonu.edu.tr

^f <https://orcid.org/0000-0003-2593-9076>

How to Cite: Gültekin, İ., Tapan, Ş., & Öztürk, N. (2024). Ergenlerde çevrimiçi arkadaşlık ile ilişkili psikolojik faktörler: Bir sistemantik literatür taraması. Cumhuriyet International Journal of Education, 13(2): 512-526.

Giriş

Çocukluk ile yetişkinlik arasında geçiş dönemi olarak tanımlanan ergenlik; fiziksel, sosyal, bilişsel ve duygusal anlamda pek çok değişimin yaşandığı, özellikle uzun vadeli amaçların ve bireysel isteklerin düzenlendiği bir dönemdir. Ergenler bu dönemde zorlayıcı olan değişimlere nasıl uyum sağlayacaklarını keşfetmeye çalışırlar (Crone ve Dahl, 2012). Arkadaşlık ilişkilerinin kurulması ise bu dönemin önemli bir gelişimsel görevidir (Brown ve Larson, 2009; Roisman vd., 2004) ve ergenlerin bu dönemde arkadaşlık ilişkileri kurmak ve sürdürmek için çeşitli girişimlerde buldukları bilinmektedir. Ergenler, geçmiş dönemde arkadaşlıklarını çoğunlukla yüz yüze iletişim aracılığıyla kurarken günümüzde ise internet teknolojisindeki gelişmeler sayesinde sosyal ağları da yeni arkadaşlar edinmek için sıklıkla kullanmaktadır (Raacke ve Bonds-Raacke, 2008).

Arkadaşlık

Arkadaşlık; samimiyeti, eşitliği, ortak ilgi alanları, ortak çıkarları ve eğlenmeyi içeren gönüllü bir sosyal ilişki türüdür (Blieszner ve Roberto, 2003). Arkadaşlık, sosyal yaşam alanında mutluluk için hayati öneme sahip olduğundan (Greco vd., 2015), insanlar zaman, enerji ve duygusal kaynaklarla yatırım yaparak, arkadaşlıkların hem kurulması hem de sürdürülmesi için büyük çaba harcamaktadır (Lewis vd., 2015).

Arkadaşlık ilişkisinin çeşitli işlevlere sahip olduğu (Tokuno, 1986), arkadaşlığın ruh sağlığına katkısı ve öneminin ergenlik döneminde daha da arttığı vurgulanmaktadır (Sullivan, 1953). Buna ek olarak yakın arkadaşlık ilişkileri olmayan kişilerin ruhsal anlamda sağlık problemleri yaşama açısından da risk altında oldukları belirtilmektedir (Rutter, 1987). Ruh sağlığı çıktılarından önemli bir belirleyicisi olan arkadaşlık ilişkilerinden elde edilen doyum (Kenny vd., 2013) ve destekleyici sosyal ilişkiler ruh sağlığıyla olumlu yönde ilişkili olup (Molcho vd., 2007) ergenlik döneminde yakın arkadaşlıkların önemini ortaya koymaktadır. Olumlu niteliklere sahip bir arkadaşlık, ergenleri sosyal kaygıya karşı korurken (La Greca ve Harrison, 2005), samimiyet ve destek seviyesinin düşük algılandığı arkadaşlıklarda sosyal kaygı yaşama olasılığı daha fazladır (La Greca ve Lopez, 1998). Benzer şekilde Nolan ve diğerleri (2003) ve Ueno (2005), çalışmalarında akranları tarafından reddedilen gençlerde depresyon ve anksiyete oranlarının daha yüksek olması olasılığına dikkat çekmektedir. Arkadaş sahibi olmanın psikolojik iyi oluş ile ilişkili olduğu (Bukowski vd., 2010; Demir ve Özdemir, 2010; Demir vd., 2011), hem duygusal hem de sosyal destek sağladığı (Furman ve Bierman, 1984; Furman ve Buhrmester, 1992; Prinstein vd., 2001), stres ve zorlayıcı yaşam olaylarına adaptasyonu kolaylaştırdığı (Pellegrini vd., 1999; Prinstein vd., 2001; Wilkinson, 2004), içselleştirme ve dışsallaştırma davranışlarının oluşmasına karşı bireyi koruduğu (Hodges vd., 1999) görülmektedir. Bu nedenle arkadaşlar, ergenlerin gelişimsel ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli bir rol oynamaktadır (Yau ve Reich, 2018).

Çevrimiçi Arkadaşlık

İnternet teknolojisinin ortaya çıkışı, insan hayatında özellikle iletişim ve sosyal etkileşim konularında köklü bir değişim yaratmıştır (Kaliarnta, 2016; Mardiawan ve Helmi, 2020). İnternette bulunan çeşitli arama olanakları veya sohbet odaları gibi platformlar bireylerin çevrimiçi arkadaşlıklar kurmasına olanak sağlarken, anlık mesajlaşmayla sağlanan etkileşimse bu arkadaşlıkların sürdürülmesine imkan sağlamaktadır (Ridings ve Gefen, 2004). Bu sayede, günümüzde ergenler ve genç yetişkinler arasında internet yoluyla arkadaşlık kurma giderek yaygınlaşmakta (Greco vd., 2015; Parks ve Floyd, 1995) ve bu durum yüz yüze arkadaşlıklara bir alternatif oluşturmaktadır (Kaliarnta, 2016; Yavich ve Davidovitch, 2019).

“Çevrimiçi arkadaşlık” yalnızca iletişim teknolojileri aracılığıyla sürdürülen (örneğin, elektronik posta, cep telefonu, skype, chat vb.) ve yüz yüze gerçekleşmeyen arkadaşlık olarak tanımlanmaktadır (Bülow ve Felix, 2016; Søraker, 2012; Yavich ve Davidovitch, 2019). Bu yönüyle sosyal medya ve diğer çevrimiçi etkileşim biçimleri, fiziksel birlikteliği içermemesi yönüyle yaşamın paylaşılmasına aykırı gibi görünmektedir (Elder, 2014). Ancak ergenlerin çoğu, arkadaşlarıyla sürekli iletişim halinde olmak için sosyal ağ sitelerini kullanmakta (Valkenburg ve Peter, 2009; Wood vd., 2016) ve bu durum çevrimiçi iletişimi, ergenlerin sosyal hayatının merkezi haline getirmektedir (Valkenburg ve Peter, 2011).

Çevrimiçi arkadaşlıkların hızlı gelişimi ise araştırmacıları çevrimiçi arkadaşlıkları incelemeye yöneltmektedir (Mardiawan ve Helmi, 2020). Bazı araştırmacılar, çevrimiçi arkadaşlığın yüz yüze arkadaşlıktan daha düşük niteliğe sahip olduğunu iddia etmekte; çevrimiçi arkadaşlığın gerçek bir arkadaşlık olmadığını ve yüz yüze geliştirilen arkadaşlık ile çevrimiçi arkadaşlık arasında önemli bir fark olduğunu belirtmektedir (Cocking ve Matthews 2000; Fröding ve Peterson, 2012). Fröding ve Peterson’a (2012) göre bu fark, çevrim içi arkadaşlığın yüz yüze arkadaşlığın gerektirdiği bileşenleri içermemesidir. Yüz yüze arkadaşlıkta beğenme, onaylama ve sevginin önemi vurgulanıyorken çevrimiçi arkadaşlıkta en büyük sorun, bu durumun çoğu zaman böyle olmamasıdır. Arkadaşlıkta, her iki tarafın da ilişkinin farkında olması ve birbirlerine karşı benzer duygular beslemesi gerektiği belirtilmektedir. Çevrimiçi arkadaşlıkta sevgi ve beğenin karşılıklı olmasını sağlamak ise çoğu zaman daha zor olmaktadır. Helliwell ve Huang (2013) genel nüfus üzerinde yaptıkları çalışmada, yüz yüze arkadaşlıkların sayısı ile çevrimiçi arkadaşlıklarının sayısının psikolojik iyi oluş üzerindeki etkisini karşılaştırmışlardır. Bu çalışmanın sonuçları, yalnızca yüz yüze arkadaş sayısının iyi oluş üzerinde anlamlı bir pozitif etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Benzer şekilde Lima ve diğerleri (2017), yüz yüze arkadaşlıkların bireylerin sağlık düzeyleri üzerinde çevrimiçi arkadaşlıklarından daha anlamlı ve olumlu bir etkiye sahip olduğunu belirtmektedir.

Öte yandan Briggles (2008) ise bilgisayar aracılığıyla kurulan iletişimin; güçlü arkadaşlıkları teşvik edebileceğini, söz konusu mesafenin daha derin bağları besleyebileceğini ve çevrimiçi ortamdaki yazılı alışverişin arkadaşlığın niteliğini güçlendirebileceğini savunmaktadır. Briggles'a (2008) göre yüz yüze arkadaşlıklar bireyin kendisini ve kişiliğini bir başka kişiye tam olarak ifade etmesine izin verme konusunda kısıtlayıcı ve sınırlayıcı olabilir. Benzer şekilde McKenna ve diğerleri (2002) de çevrimiçi arkadaşlıkları gerçek arkadaşlıklar olarak görmekte çünkü çevrimiçi arkadaşlıklar bireylerin çevrimdışı etkileşim ortamlarında oluşan engelleri aşmalarına, kendilerini ifade etmelerine ve anlamlı yakın ilişkiler kurmalarına olanak tanımaktadır. Sosyal kaygı, utangaçlık ve sosyal beceri eksikliği yaşayan bireyler çevrimiçi ortamda duygularını ifade edebilir, çevrimiçi tanıştıkları insanlarla yakın ve anlamlı ilişkiler kurabilir ve daha iyi hissedebilirler. Elder (2014) da tatmin edici arkadaşlıkların sosyal medya aracılığıyla ortaya çıkabileceğini, sosyal medyanın arkadaşların ayırt edici bir şekilde paylaşım yapmasına izin verdiğini ve bunların yanında konuşma ve fikir alışverişi, karşılıklı fikir geliştirme, etkinlik yapma, oyun oynama gibi arkadaşlık ihtiyaçlarını karşıladığını savunmaktadır. Chan ve Cheng (2004) tarafından yüz yüze ve çevrimiçi arkadaşlıkların niteliği üzerine yapılan araştırmada, karşı cinsler arasındaki çevrimiçi arkadaşlıkların, yüz yüze arkadaşlıklarından daha nitelikli olduğu sonucuna varılmıştır.

McKenna ve diğerlerine (2002), göre internet gerçek benliği ifade etmek için bireylere daha fazla olanak sağlayabilir. Bargh ve diğerleri (2002) de çevrimiçi ortamda gerçek benliğin daha iyi ifade edildiği düşüncesini desteklemektedir. Mardiawan ve Helmi (2020), yoldaşlık, kendini açma, karşılıklı destek, gönüllülük ve yakınlık gibi özelliklerin çevrimiçi arkadaşlığın niteliğini oluşturduğunu, bu nitelikleri etkileyebilecek dört unsurun benzerlik, partnerin özellikleri, bağlılık motivasyonu ve kendini açma olduğunu belirtmektedir. Grinter ve Palen'a (2002) göre çevrimiçi iletişim, ergenlerin okul dışındaki zamanlarının çoğunu yapılandırılmış etkinliklere ayırması, ebeveynlerin ergenlerin arkadaşlarıyla geçirebilecekleri süreye ilişkin kısıtlama koyması gibi çeşitli nedenlerle gerçekleşmeyen iletişimi, ergenlerin yetişkin gözetimi olmadan günlük olayları tartışmaya devam edebilmelerine ve arkadaşlarıyla etkileşim kurabilmelerine olanak sağlamaktadır.

Çevrimiçi iletişimin olumlu yönlerinin yanı sıra ergenlere tanımadıkları kişilerle etkileşime girme olanağı tanıdığı için riskli de olabilir (Reich vd., 2012). Bununla birlikte, iletişim kurmak için teknolojinin sık kullanımı internet bağımlılığı (Smahel vd., 2012), sosyal çevre ve aile üyeleriyle iletişiminin azalması (Kraut vd., 1998) ve siber zorbalık olaylarına yol açabilmektedir (Kiriakidis ve Kavoura, 2010). Ayrıca, medyada (sosyal ağlar dahil) daha fazla zaman geçiren ergenler, aynı yaşta ki akranlarına göre ruh sağlığı sorunlarını bildirmeye daha yatkındır (Twenge, 2017). Çevrimiçi arkadaşlığın depresyon, kaygı ve yalnızlık (Moreno vd., 2011; Ybarra vd., 2005) gibi psikososyal

sonuçlarının da olabileceği belirtilmektedir. Moubark'a (2016) göre ergenlerin çevrimiçi ilişkilerinden dolayı en çok karşılaştıkları riskler; ruh hali değişiklikleri, kaygı ve uyku bozuklukları, izolasyon, öz-sayı sorunları ve depresyondur.

Çevrimiçi arkadaşlığın cazip gelmesi ve bazı kolaylıklar sunması nedeniyle (Demirel ve Göka, 2022) ergenler tarafından sıklıkla kullanılıyor olması, bu arkadaşlık türünün ergenler üzerindeki psikolojik etkilerinin anlaşılmasını daha da önemli hale getirmektedir. Ergenlerde yüz yüze arkadaşlığın ruh sağlığı ile ilişkisini ortaya koyan birçok çalışma alanyazında mevcut olmasına rağmen çevrimiçi arkadaşlıklarla ilgili çalışmaların yaklaşık 2000'li yıllarda başladığı ve günümüzde hala sınırlı sayıda çalışmanın olduğu görülmektedir. Bu bağlamda mevcut sistematik derleme, çevrimiçi arkadaşlık ile ilişkili psikolojik faktörlere odaklanmış araştırmalara kapsamlı bir genel bakış sunmayı amaçlamaktadır. Çevrimiçi arkadaşlıkla ilişkili psikolojik faktörlerin anlaşılmasının, ergenlerin ihtiyaçlarının belirlenmesine, bu ihtiyaçlara yönelik koruyucu ve önleyici rehberlik çalışmalarının planlanmasına ve uygulanmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu nedenle mevcut sistematik derleme, aşağıdaki soruyu yanıtlamak için literatürü sentezlemeyi amaçlamıştır:

Ergenlerde çevrimiçi arkadaşlıkla ilişkili psikolojik faktörler nelerdir?

Yöntem

Bu araştırmada sistematik literatür taraması yönteminden yararlanılmıştır. Sistematik literatür taraması, bir araştırma sorusu veya ilgilenilen konu hakkında birden fazla araştırma çalışmasından elde edilen bulguları, eleştirel bir şekilde değerlendirmenin, bütünleştirmenin ve sunmanın sistematik bir yoludur (Pati ve Lorusso, 2018). Bu yöntemle yapılan çalışmalarda etik kuruldan onay alınması gerekmektedir.

Araştırma Stratejisi

Bu çalışmada kullanılan yöntem Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses (PRISMA) 2020 kılavuzuna dayanmaktadır. Üç araştırmacı sistematik literatür taramasının başından sonuna kadar her aşamada aktif katılım sağlamıştır.

Çalışmada sosyal bilimler alanında kapsamlı sonuçlara sahip Pubmed, Sage Journals, Science Direct, Scopus, Springer Link, Taylor & Francis ve Wiley Online Library olmak üzere yedi veri tabanına ulaşılmıştır. Bu kapsamda hakemli dergilerde yayımlanmış çalışmalara ulaşmak için belirtilen veri tabanlarında "e-arkadaşlık", "sanal arkadaşlık", "çevrimiçi arkadaşlık" ve "çevrimiçi ilişkiler" terimlerinin İngilizce karşılıkları ("e-friendship", "virtual friendship", "online friendship" ve "online relationship") sorgulanmıştır. Ayrıca hedeflenen araştırmaların tamamına ulaşabilmek için sorgulanan kelimelerin kök hali (örneğin "e-friend", "virtual friend" gibi) ve bunların çoğul halleri (örneğin "online friends", "online relations" gibi) de

sorgulatilmiştir. Sorgulamada herhangi bir tarih sınırlaması konulmamıştır.

Sorgulama yapılırken gelişmiş sorgulama aracı kullanılmış; arama terimleri Sage Journals, Scopus, Taylor & Francis ve Wiley Online Library veri tabanlarında "başlık" ve "anahtar kelimeler" kısmında, Pubmed veri tabanında "başlık" ve "başlık/özet" kısmında, Science Direct veri tabanında "başlık/özet/anahtar kelimeler" kısmında, Springer Link veri tabanında "başlık" kısmında yapılmıştır.

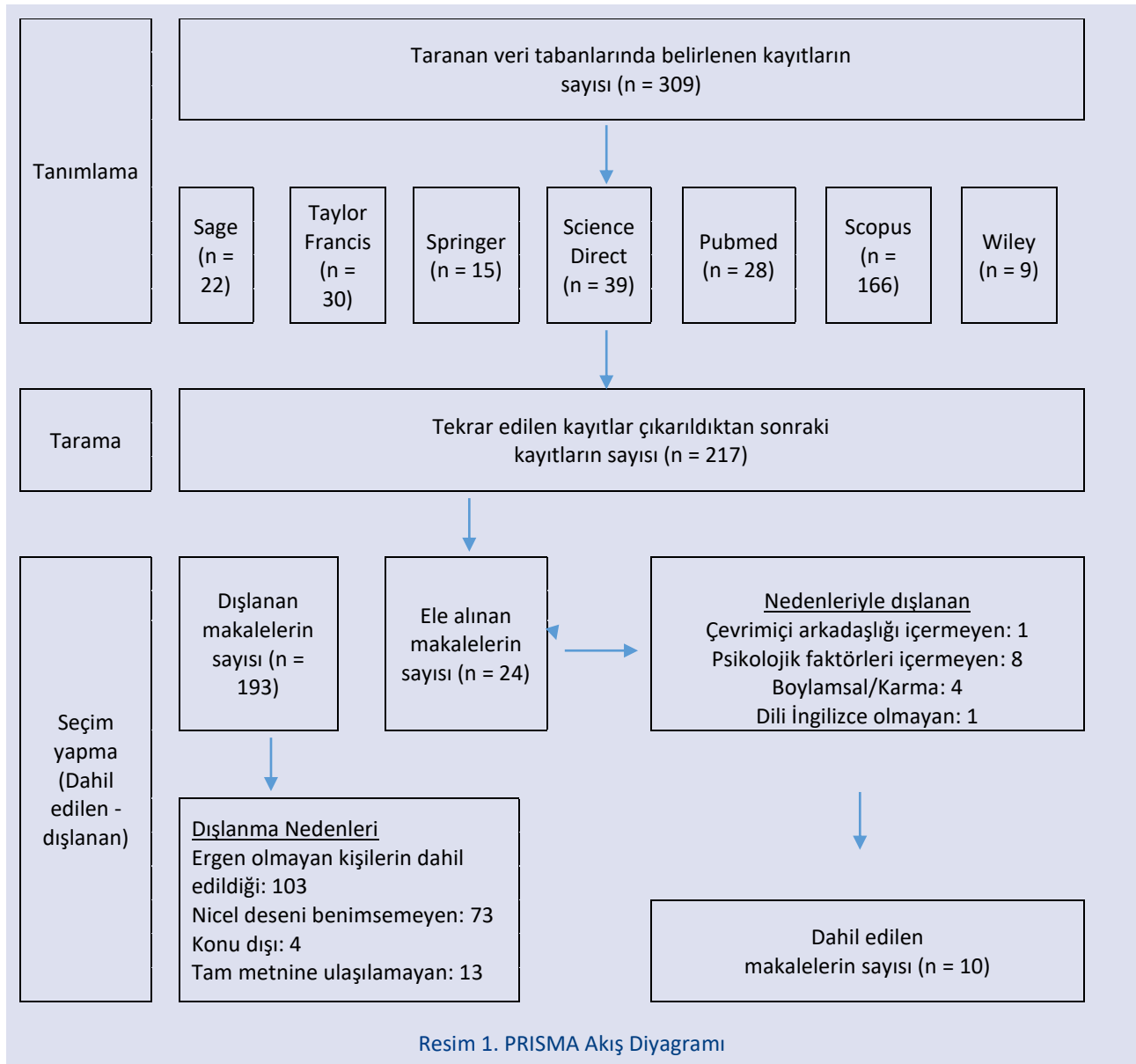
Akış diyagramında (Resim 1) görüldüğü üzere bu aşamada 309 çalışmaya ulaşılmıştır. Tekrar eden çalışmalar çıkarıldıktan sonra kalan çalışma sayısı 217'dir. Bu aşamadan sonra dahil edilme ve dışlama kriterlerine göre seçim yapılmıştır.

Dahil edilme/Dışlama Kriterleri

Bu çalışma, ergenlerin çevrimiçi arkadaşlıklarıyla ilişkili psikolojik faktörleri incelemektedir. Ergenliğin başlangıç

ve bitiş yaşı alanyazında farklılaşsa da genellikle benzer olup Santrock'a (2015) göre bu yaşlar 10-21 yaşları arasında kapsamaktadır. Bu çalışmada ise ergenlik yaşı 10-20 arası kabul edilmiştir. Bu doğrultuda dahil edilme kriterleri a) katılımcılarının yaş aralığının 10-20 arasında olması, b) nicel desenin benimsenmiş olması, c) İngilizce dilinde yayınlanmış olması, d) çevrimiçi arkadaşlıkla ilgili psikolojik faktörleri içermesidir. İncelenen değişkenin görece yeni çalışılan bir kavram olması nedeniyle herhangi bir zaman sınırlaması konulmamış olup tüm zamanlardaki çalışmalar dahil edilme kriteri olarak belirlenmiştir.

Dışlanma kriterleri ise örneklem ve araştırmanın metodolojik yönleri ile ilgili faktörlere göre belirlenmiştir. Taranan araştırmaların a) ergen olmayan kişilerin dahil edildiği, b) nicel deseni benimsemeyen (nitel, meta-analiz, derleme, ölçek geliştirme, editör notu, kitap bölümü), c) dili İngilizce olmayan ve d) psikolojik faktörleri içermeyen (örneğin çevrimiçi arkadaşlığı betimlemek için yapılan veya çevrimiçi arkadaşlık platformlarıyla ilgili değişkenleri içeren) çalışmalar dışlama kriterleri olarak belirlenmiştir.

Seçim İşlemi

Dahil edilme ve dışlama kriterlerine göre yapılan seçim işleminde “araştırma deseni nicel olan ve örneklemin yaş grubu 10-20 yaş sınırları arasında kalan” kriterine uygunluğu kontrol etmek için tüm çalışmaların özeti, bu bilgiler özetinde yer almıyorsa tam metni gözden geçirilmiştir. Bu esnada tam metnine ulaşamayan çalışmalar ve konu dışı (çevrimiçi arkadaşlığı içermeyen) çalışmalar dışlanmıştır.

Belirtilen işlemlerden sonra geriye kalan 24 adet çalışmanın tam metni incelenmiştir. Bu çalışmaların birinin dilinin İngilizce olmaması, dördünün nicel deseni benimsememesi ve sekizinin psikolojik faktörleri içermemesi nedeniyle bu çalışmalar da dışlanmıştır. Sonuç olarak 10 çalışmanın dahil etme kriterlerine uygun olduğuna karar verilmiştir. Çizelge 2’de bu çalışmalara ait bilgilere yer verilmiştir.

Yanlılık Değerlendirmesi

Dahil edilen çalışmaların kalite değerlendirilmesinin yapılması sistematik derlemelerin ortaya koyduğu sonuçların gücünü göstermektedir (Karaçam, 2013). Mevcut çalışmada dahil edilen çalışmaların yöntemsel kalitesini ve yanlılığını değerlendirmek için karma yöntemler için geliştirilmiş değerlendirme aracı Mixed Methods Appraisal Tool (MMAT)-2018 kullanılmıştır (Hong vd., 2018). MMAT-2018 aracının tercih edilmesinde aracın ulusal ve uluslararası yayınlarda kalite değerlendirmesi için sık kullanılmış olması etkili olmuştur (Chu vd., 2020; Merdan ve Çağlar, 2022). Tüm desenler için ortak iki ve nicel desenler için beş olmak üzere toplam yedi kriter üzerinden değerlendirme yapılmaktadır.

Sonuçların Sentezi

Sonuçların incelenmesini ve tartışılmasını daha anlaşılır kılmak amacıyla araştırma sonucunda elde edilen bulgular sınıflandırılmıştır. Çalışmanın başlangıcında psikolojik faktörlere odaklanılmış olsa da araştırmalardan elde edilen bulgularda, ergenleri çevrimiçi arkadaşlık kurmaya yönlendiren faktörlerin de önemli ölçüde ele alındığı görülmüştür. Bu doğrultuda ilk olarak ergenlerde çevrimiçi arkadaşlığa yönelimde etkili olan faktörler; bireysel ve ailesel-çevresel olarak sınıflandırılmıştır.

Ardından da çevrimiçi arkadaşlıkla ilişkilendirilen psikolojik faktörler olumlu ve olumsuz olmak üzere iki gruba ayrılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde, araştırmaya dahil edilen çalışmaların kalite ve yanlılık değerlendirmesine ilişkin bulgulara, çalışmaların yöntemsel ve istatistiksel özelliklerine, örneklemelerine ilişkin bilgilere, çalışmalarda kullanılan veri toplama araçlarına ve çevrimiçi arkadaşlıkla ilgili psikolojik faktörlere ilişkin elde edilen bulguların ayrıntılı sunumuna yer verilmiştir.

Yöntemsel Kalite ve Yanlılık Değerlendirmesi

MMAT-2018’e göre dahil edilen her bir çalışma için ilgili kriter karşılanıyorsa “Evet”, karşılanıyorsa “Hayır” veya kritere dair herhangi bir çıkarımda bulunulamıyorsa “Söylenemez” şeklinde yanıt verilmektedir. Ayrıca değerlendirme sonuçlarına bakılarak herhangi bir çalışmanın bu noktadan sonra çıkarılmasının uygun olmadığı belirtilmektedir (Hong vd., 2018). MMAT-2018 kullanılarak gerçekleştirilen kalite ve yanlılık değerlendirmesi üç araştırmacı tarafından bağımsız olarak yapılmış, daha sonra farklı görüşler üzerinde uzlaşmaya varılmıştır. Kalite ve yanlılık değerlendirmesine ilişkin ayrıntılı bilgiler Çizelge 1’de sunulmuştur.

Çalışmaların Özellikleri

Mevcut sistematik derlemeye dahil edilen çalışmalar 2003-2022 yıllarını kapsamaktadır. Çalışmaların tamamı, dahil edilme kriteri doğrultusunda nicel araştırma desenini benimsemiştir. Çalışmaların dördü (%40) önceki tarama (survey) sonuçlarını kullanırken altısında (%60) yeni veriler toplanmış olup; veri toplanan çalışmaların birinde rastgele örnekleme, birinde kartopu örnekleme ve dördünde uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Tüm çalışmalara her iki cinsiyetten katılımcılar dahil edilmiştir. Çalışmaların altısı farklı etnik kökenleri içerip örneklemin etnik yapısını verirken, dördü etnik çeşitlilik hakkında bilgi vermemiş olup bu çalışmaların tek bir etnik yapıyı yansıttığı düşünülmektedir. Veri analizinde ise ağırlıklı olarak korelasyon,

Çizelge 1. Yöntemsel kalite ve yanlılık değerlendirmesi

Makaleler	1	2	3	4	5	6	7
Ang, vd. (2015)	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Söylenemez	Evet
Ang (2020)	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Söylenemez	Evet
Anthony, vd. (2022)	Evet	Evet	Evet	Evet	Söylenemez	Evet	Evet
Boursier, vd. (2022)	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Hayır
Heirman, vd. (2016)	Evet	Evet	Evet	Evet	Söylenemez	Söylenemez	Evet
Lennarz, vd. (2017)	Evet	Evet	Evet	Evet	Söylenemez	Evet	Evet
Sharabi ve Margalit (2010)	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Söylenemez	Evet
Sharabi ve Margalit (2011)	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Söylenemez	Evet
Walsh, vd. (2013)	Evet	Evet	Evet	Evet	Söylenemez	Evet	Evet
Wolak, vd. (2003)	Evet	Evet	Evet	Evet	Söylenemez	Evet	Evet

1 = Net bir araştırma sorusu mevcut mu?; 2 = Elde edilen verilerle araştırma sorusuna cevap verilebiliyor mu?; 3 = Örnekleme yöntemi araştırma sorusu için uygun mu?; 4 = Araştırma grubu hedef kitleyi temsil ediyor mu?; 5 = Uygulanan ölçümler uygun mu?; 6 = Cevaplanmama yanlılığı riski düşük mü?; 7 = İstatistiksel analizler araştırma sorusunun cevabı için uygun mu?

regresyon analizi ve yapısal eşitlik modellemesinin kullanıldığı görülmektedir.

Örneklem Özellikleri

Çalışmaların örneklem büyüklüğü 68 ile 38.706 katılımcı arasındadır. Araştırmaların bir kısmında ortaokul ve lise kademesinden örneklem seçilirken bir kısmında da internet kullanıcısı olma kriteriyle örgün eğitim dışından örneklem elde edilmiştir.

Sistematiik derleme çerçevesinde nihai analizlere dahil edilen çalışmaların çoğunluğunda -temel araştırmaya katılım kriteri olmasa da- kullanıcıların internet üzerinden iletişim kurma imkanı sağlayan uygulamalar kullanıyor olup olmadığına önem verildiği görülmektedir. Katılımcıların yaşları 10 ile 20 aralığında değişmektedir.

Veri Toplama Araçları

Dahil edilen çalışmalarda veri toplamak amacıyla amacıyla geçerlik ve güvenilirliği doğrulanmış ölçeklerin

yanı sıra ulusal anket verilerinin veya araştırmacılar tarafından istenen özelliği ölçmek için oluşturulan soruların kullanıldığı görülmüştür. Örneğin, katılımcıların yaşama ilişkin memnuniyetlerini ölçmek için Yaşam Doymu Ölçeği (Diener vd., 1985), ilişkilerden edindikleri psikolojik doymu ölçmek için İlişkilerde İhtiyaç Doymu Ölçeği (La Guardia vd., 2000), çevrimiçi ilişkilere yönelik tutumlarını ölçmek için Çevrimiçi İlişki Kurmaya Yönelik Tutum Ölçeği (Atrill ve Jalil, 2011), yalnızlığını ölçmek için Yalnızlık Ölçeği (Margalit, 1991), depresif belirtileri ölçmek için Çocuk Depresyon Envanteri (Kovacs, 1985) gibi ölçme araçları kullanılmıştır. Diğer taraftan Genç İnternet Güvenliği Anketi (Finkelhor vd., 2000), Öğrenci Sağlığı ve Refahı Anketi (School Health Research Network, 2019) verileri tarama tipi çalışmalarda veri kaynağı olarak kullanılmıştır. Çizelge 2’de her bir çalışmada kullanılan ölçme araçlarına ilişkin bilgilere detaylı olarak yer verilmiştir.

Çizelge 2. Çevrimiçi arkadaşlık ile psikolojik faktörlerin ilişkisini ele alan çalışmalar

Yazar ve yıl	Başlık	Örneklem	Desen	İncelenen diğer değişkenler	Veri toplama araçları	Elde edilen sonuçlar
Ang vd. (2015)	Understanding computer-mediated communication attributes and life satisfaction from the perspectives of uses and gratifications and self-determination	13-18 yaş aralığındaki (M = 15) Malezyalı, Çinli, Hintli ve diğer etnik köken mensubu ergenler (n = 1604)	Nicel (Yapısal eşitlik modelleme)	*Çevrimiçi ilişki kurmaya karşı tutum *Çevrimiçi iletişim *İnternet alışkanlığı *Kendini açma *Psikolojik ihtiyaç doymu *Yaşam doymu	*Attitude Toward Online Relationship Formation Scale-Modified Version (Attrill ve Jalil, 2011) *İnternet Habit Strength (LaRose ve Eastin, 2004) *Online Communication Questionnaire Modified Version (Bonetti vd., 2010) *Online Intimate Self-Disclosure Scale, (Schouten vd., 2007) *Need Satisfaction in Relationship Scale (La Guardia vd., 2000) *Satisfaction with Life Scale (Diener vd., 1985)	*Çevrimiçi arkadaşlıklarda psikolojik ihtiyaç doymu yaşam doymu ile pozitif yönde ilişkilidir. *Çevrimiçi arkadaşlık kurmaya yönelik olumlu tutum çevrimiçi arkadaşlıklardaki psikolojik ihtiyaç doymu ile pozitif ilişkilidir. *İnternet alışkanlığı gücü çevrimiçi arkadaşlıklardaki psikolojik ihtiyaç doymu ile pozitif yönde ilişkilidir. *Çevrimiçi iletişim ile çevrimiçi kendini açma, çevrimiçi arkadaşlık kurmaya yönelik tutum ile psikolojik ihtiyaç doymu arasındaki ilişkiye ve internet alışkanlığı ile psikolojik ihtiyaç doymu arasındaki ilişkiye aracılık etmektedir.
Ang (2020)	Attitude toward online relationship formation and psychological need satisfaction: the moderating role of loneliness	13-18 yaş arası (M:15) Malezyalı ergenler (n = 1572)	Nicel (Yapısal eşitlik)	*Tutum *Otonomi *Yeterlilik *İlişkili olma	*UCLA Loneliness Version 3 (Russel, 1996) *The Attitude toward Online Relationship Formation Scale (Attrill ve Jalil, 2011) *The Need Satisfaction in Relationship Scale (La Guardia vd., 2000)	*Çevrimiçi arkadaşlık kurmaya karşı tutum, çevrimiçi arkadaşlardan sağlanan psikolojik ihtiyaç doymu ile ilişkilidir. *Yalnız ergenlerde bu ilişki, daha kuvvetlidir.
Anthon y vd. (2022)	Young people’s online communication and its association with mental well-being: Results from the 2019 student health and well-being survey	11-16 yaş arası Galler ergenleri (n =38.706)	Nicel (Survey/tarama yöntemi)	*Çevrimiçi iletişim *Pasif sosyal medya kullanımı *Arkadaşlık kalitesi *Siber zorbalık	*Short Version of Warwick- Edinburgh Mental Health Well-Being Scale (Melendez-Torres vd., 2019)	*Gerçek hayattaki arkadaşlarla çevrimiçi görüşme iyi oluşu artırırken sanal arkadaşlarla görüşme iyi oluşu azaltmaktadır. *Sanal arkadaşlarla görüşmenin olumsuz etkisi kızlarda erkeklere göre daha fazladır. *Yaşça büyük olan ergenler küçüklere göre, beyazlar azınlıklara göre ve fakirler zenginlere göre daha düşük iyi oluşa sahiptirler.

Boursier vd. (2022)	COVID-19-related fears, stress and depression in adolescents: the role of loneliness and relational closeness to online friends	13-20 yaş arası (M:16) İtalyan ergenler (n = 544)	Nicel (Yapısal eşitlik)	*Duygusal durum *Covid 19 bulaşısı *Aşıya güven *Hükümete güven *Sosyal medya	*Multidimensional assessment of COVID-19-related fears (Schimmenti vd., 2020) *The Italian loneliness scale (Zammuner, 2008) *Relational closeness (Vangelisti ve Caughlin, 1997); *The Italian Version Depression and Stress Subscales of DASS-21 (Bottesi vd., 2015)	*COVID-19 korkusu yalnızlığa yol açmakta, yalnızlıkta depresyon/strese yol açmaktadır. *Yalnızlıkla depresyon/stres arasındaki ilişkide online ilişkilerdeki yakınlık modere edicidir, şöyle ki yüksek düzeyde yalnızlık hisseden kişi çevrimiçi ilişkilerde yakınlık hissediyorsa daha az depresyon ve stres yaşamaktadır.
Heirman vd. (2016)	Applying the theory of planned behavior to adolescents' acceptance of online friendship requests sent by strangers	12-18 yaş arası (M: 14) Belçikalı ergenler (n = 1743)	Nicel (Yapısal eşitlik modelle mesi)	*Tutum *Öznel normlar *Algılanan davranışsal kontrol *Niyet, *Yaşam doyumu *Algılanan çevrimiçi arkadaşlık önemi *Davranış	*Social Capital Scale (Ellison vd., 2011) *The Satisfaction With Life Scale (Diener, 1985) *BFI-46-Extraversion Subscale (John and Srivastava, 1999).	*Yabancılardan gelen arkadaşlık isteğini kabul etmede hem kişisel hem de kişilerarası özellikler önemlidir. *Önemli diğer kişiler tarafından uygulanan sosyal baskı algısı yabancılardan gelen istekleri kabul etmenin en güçlü yordayıcıdır. *Önemli diğer kişilerden olumsuz reaksiyon beklentisi isteği kabul etme motivasyonunu düşürürken nötrallik veya olumluluk motivasyonu artırmaktadır. *Yabancılarla arkadaş olmaya olumlu bakınlar ve bir tuşla kolayca isteği kabul edebileceklerini düşünen ergenler bu tür istekleri daha kolay kabul etmektedir. *Dışadönüklük ve sosyal sermaye, öznel normlar aracılığıyla yabancılardan gelen istekleri kabul etmeyle olumsuz ilişkilidir.
Lennarz vd. (2017)	Jealousy in adolescents' daily lives: How does it relate to interpersonal context and well-being?	12-16 yaş arası (M: 13) Hollandalı ergenler (n = 68)	Nicel	*Kıskançlık eğilimi *Sosyal karşılaştırma *Depresif belirtiler *Kaygı *Durumsal kıskançlık *Kişilerarası bağlam *Diğerlerine kıyasla kendini değerlendirmeye	*Social Comparison Orientation (Gibbons ve Buunk, 1999) *Children's Depression Inventory (Kovacs, 1985) *Brief version of the Screen for Child Anxiety Related Disorders (Birmaher vd., 1999)	*Ergenler çevrimiçi ortamlardayken, yüz yüze akran bağlamlarında olduklarına kıyasla daha kıskanç hissetmektedirler. *Yaşı daha küçük olan ergenler çevrimiçi ortamda kıskançlığı daha çok yaşamaktadırlar. *Ergenler, arkadaşlarıyla olduğu ortamda, aileleriyle veya yalnızken olduklarından daha kıskanç hissetmektedir. *Kıskançlığın yoğunluğu depresif semptomlarla ilişkili iken anksiyete ile ilişkili değildir. *Ergenlerin çoğu orta düzeyde kıskançken %10'u aşırı derecede kıskançtır.
Sharabi, ve Margalit (2010)	The mediating role of internet connection, virtual friends, and mood in predicting loneliness among students with and without learning disabilities in different educational environments	16-18 yaş aralığındaki öğrenme güçlüğü olan (n = 334) ve olmayan (n = 382) İsraili ergenler	Nicel (Yapısal eşitlik modelle mesi)	*Yalnızlık *Ruh hali *Sosyal ve akademik başarıya yönelik motivasyon	*The Hebrew adaptation of the Loneliness Scale (Margalit, 1991) *Internet Communication Scale (Sharabi, 2007) *The Hebrew adaptation of the Mood Scale (Margalit ve Ankonina, 1991) *The Hebrew adaptation of the Social Goal Scale (Sharabi, 2007) *The Hebrew adaptation of the Patterns of Adaptive Learning	*Öğrenme güçlüğünün şiddeti yalnızlığı pozitif olarak yordamaktadır. *İnterneti gerçek hayatta tanınan kişilerle iletişim kurmak için kullanmak yalnızlığı negatif yordarken yalnızca sanal ortamda tanınan kişilerle iletişim kurmak için kullanmak (çevrimiçi arkadaşlık) yalnızlığı pozitif yönde yordamaktadır. *Daha yüksek akademik başarı hedefi artan yalnızlığı yordamaktadır. *Sosyal hedefler yalnızlığı negatif yordamaktadır. *Negatif ruh hali yalnızlığı pozitif yönde yordamaktadır.

					Scales (Levy ve Kaplan, 2003)	
Sharabi , ve Margalit (2011)	Virtual friendships and social distress among adolescents with and without learning disabilities: the subtyping approach	16-18 yaş arası öğrenme güçlüğü olan (n = 217) ve olmayan (n = 674) İsraili ergenler	Nicel	*Öğrenme güçlüğü *Yalnızlık *Cinsiyet	*Loneliness and Social Dissatisfaction Scale (Margalit, 1991); *Internet Scale (Sharabi 2007); *Affect Scale (Margalit ve Ankonina 1991)	*Öğrenme güçlüğü olan öğrenciler daha yalnızdır ve daha olumsuz duygulara sahiptir fakat çevrimiçi sosyal katılım düzeyleri farklı değildir. *Çevrimiçi arkadaşlık ile yalnızlık ilişkilidir. *Erkekler çevrimiçi arkadaşlık kurmaya daha meyillidir.
Walsh vd. (2013)	Close relationships with people met online in a national U.S. sample of adolescents	10-17 yaş arası Amerikan ergenler (n = 1560)	Nicel (Survey/ tarama yöntemi)	*Çevrimiçi yakın ilişkiler *Çevrimiçi ilişki özellikleri *Psikososyal özellikler *Çevrimiçi rahatsızlık *İstenmeyen çevrimiçi davranışlar	*Depression Subscale of Trauma Symptom Checklist (TSCC) for Children (Briere, 1996)	*Sosyal Telafi Hipotezi ile paralel olarak yalnızlar ve sosyal becerisi düşük bireyler, gerçek hayatta kendilerini tanımayan kişilerle iletişim kurmak için İnterneti kullanmaktadır. *Her on ergenden birinin yakın çevrimiçi ilişkisi vardır. *Çevrimiçi ilişkisi olanların belirgin zorluklar yaşadığı görülmektedir. *Yakın çevrimiçi ilişkiler kurma ihtimali, depresif belirtileri olan, suça meyilli davranışlar sergileyen, yüksek oranda İnternet kullanan, çevrimiçi pornografi arayan, istenmeyen çevrimiçi tacize maruz kalan ve istenmeyen bir çevrimiçi ilişki yaşayan gençler arasında yaklaşık iki kat daha yüksektir.
Wolak vd. (2003)	Escaping or connecting? Characteristics of youth who form close online relationships	10-17 yaş arası (M:14) Amerikan ergenler (n = 1501)	Nicel (Survey/ tarama yöntemi)	*İnternet kullanımı *Sıkıntılı yaşam olayları *Suç davranışı *Aile-çocuk anlaşmazlığı *İletişim *Cinsiyet	*Youth Internet Safety Survey (Finkelhor, Mitchell, & Wolak, 2000).	*Ergenlerin %14'ü yakın ilişki, %2'si çevrimiçi romantik ilişki kurmuştur. *Kızlar erkekler göre daha fazla yakın ilişki kurmaktadır. *14-17 yaş arası çocuklar, 10-14 arasındakilere göre, beyazlar azınlıklara göre, kızlar erkekler göre, ebeveyni ile sorun yaşayanlar yaşamayanlara göre, ebeveyni ile iletişimde olmayanlar olanlara göre, suça sürüklenenler ve sıkıntılı kişiler diğerlerine göre, evinde internet olan ve internet kullananlar diğerlerine göre daha fazla çevrimiçi platformda yakın ilişki kurmaktadır.

Çalışmalardan Elde Edilen Psikolojik Faktörlere İlişkin Bulgular

Dahil edilen çalışmaların bulguları incelendiğinde çevrimiçi ilişki kurmaya eğilimi olan bireylerin özelliklerine ilişkin sonuçlar şu şekildedir: Ergenlerin çevrimiçi arkadaşlığa yönelik tutumları çevrimiçi arkadaşlık eğilimleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bireylerin bu yöndeki tutumları olumlu ise çevrimiçi ortamda insanlarla arkadaşlık kurma eğilimleri daha yükselmektedir (Ang vd., 2015). Diğer taraftan benzer şekilde yabancılarla arkadaşlık kurmaya yönelik olumlu tutuma sahip olan ergenlerin, gerçek hayatta tanımadığı insanlardan gelen çevrimiçi arkadaşlık isteklerini kabul etme eğilimlerinin yüksek olduğu görülmektedir (Heirman vd., 2016).

On yıl arayla yapılan iki farklı çalışmada, yüksek oranda suç işleme davranışı, yoğun internet kullanımı, depresyon belirtileri gibi faktörlerin çevrimiçi arkadaşlık kurma ihtimalini arttırdığı görülmektedir (Walsh vd., 2013; Wolak vd., 2003). Ayrıca çevrimiçi pornografi arayan, çevrimiçi tacize maruz kalan ve istenmeyen bir çevrimiçi ilişki yaşayan gençler arasında da çevrimiçi ortamda yakın ilişki

kurma eğiliminin yaklaşık iki kat daha yüksek olduğu görülmektedir (Walsh vd., 2013). Ang (2020) de yalnız olan ergenlerin çevrimiçi ilişki kurmaya yönelik daha olumlu tutum sergiledikleri sonucuna ulaşmışlardır. Bununla beraber dışadönük bireylerinse çevrimiçi ortamda arkadaşlık tercih etme ihtimallerinin düşük olduğunu gösteren bulgular mevcuttur (Heirman vd., 2016).

Bireysel faktörlerin yanı sıra ailesel-çevresel faktörler de bireylerin çevrimiçi arkadaşlık niyetinin önemli yordayıcılarındandır. Heirman ve diğerlerinin (2016) araştırmasına göre ergenlerin sosyal baskı algılamaları bu niyet üzerindeki en önemli faktördür. Yani ergenler sosyal yaşamlarında ne kadar çok baskı hissedersen çevrimiçi ortamda yakın ilişkiler kurma ihtimalleri de o kadar artmaktadır. Diğer taraftan aile, akran veya öğretmenlerin de çevrimiçi arkadaşlığa yönelik tutumları ergenlerin yabancıardan gelen çevrimiçi arkadaşlık isteğini kabul etme motivasyonu üzerinde etkili olup, aile ve çevrenin bu duruma olumlu yaklaşması bireylerin çevrimiçi arkadaşlık başlatma motivasyonunu arttırmaktadır (Heirman vd., 2016).

Ailenin ve akranların önemini vurgulayan bir diğer bulgu da Wolak ve diğerlerinin (2003) araştırmasından elde edilmiştir. Bu bulgulara göre ebeveynlerle düşük düzeyde iletişim kurmak, ebeveynlerden uzaklaşmak ve akranlar tarafından mağdur edilmiş olmak ergenlerin çevrimiçi ortamda yakın ilişkiler kurma davranışının önemli bir yordayıcısıdır.

Çevrimiçi arkadaşlığın ergenlerin ruh sağlığı üzerindeki olumsuz etkileri incelendiğinde çevrimiçi arkadaşlığın; yalnızlık, depresyon, olumsuz duygulanım, iyi oluş gibi faktörlerle ilişkilendirildiği görülmektedir. Anthon ve diğerlerinin (2022) yaptıkları araştırmaya göre yalnızca çevrimiçi ortamda yürütülen arkadaşlıkları bulunan ergenlerin iyi oluşlarının anlamlı düzeyde düşük olduğu görülmektedir. Ayrıca bu olumsuz ilişki erkeklere oranla kızlarda daha ön plandadır. Diğer taraftan Sharabi ve Margalit'in (2011) yaptıkları araştırma sonucunda çevrimiçi arkadaşlığın olumlu duygulanım ile negatif, olumsuz duygulanım ile pozitif yönde ilişkili olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Cinsiyet farklılığına bakıldığında ise kızların erkeklere oranla çevrimiçi arkadaşlıkta daha olumsuz duygulanıma sahip oldukları belirlenmiştir. Ayrıca çevrimiçi iletişim ve arkadaşlığın yalnızlığın pozitif yordayıcıları olduğu görülmüştür.

Sharabi ve Margalit'in (2010) yaptıkları bir diğer araştırmaya göre interneti gerçek hayatta tanınan kişilerle iletişim kurmak için kullanmak yalnızlığı negatif yordarken yalnızca çevrimiçi ortamda tanınan kişilerle iletişim kurmak için kullanmak (çevrimiçi arkadaşlık) yalnızlığı pozitif yönde yordamaktadır. Lennarz ve diğerlerine (2017) göre ise çevrimiçi ortamda devam edilen arkadaşlıklarda, yüz yüze sürdürülen arkadaşlıklara kıyasla ergenlerin daha yüksek durumluk kıskançlık hissetmeleri söz konusudur. Daha fazla kıskançlık bildiren ergenlerinse daha fazla depresif belirtiler yaşama eğiliminde oldukları bilinmektedir.

Çevrimiçi arkadaşlığın ergenlerin ruh sağlığı üzerindeki olumlu etkilerine bakıldığında; yaşam doyumu, psikolojik ihtiyaç doyumu, iyi oluş gibi psikolojik faktörlerle ilişkilendirildiği görülmektedir. Örneğin Ang ve diğerlerinin (2015) yaptıkları araştırmaya göre çevrimiçi arkadaşlık kurmaya yönelik olumlu tutuma sahip olan ergenlerin, bu arkadaşlık ilişkisinde kendini açma ve psikolojik ihtiyaç doyumu sağlama ihtimalleri de yüksektir. Diğer taraftan ergenlerin çevrimiçi arkadaşlıklarda kendilerini açmaları psikolojik ihtiyaç doyumunu artırırken, psikolojik ihtiyaç doyumu da yaşam doyumlarında anlamlı artışa neden olmaktadır. Ang ve diğerleri (2020) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre çevrimiçi arkadaşlığı sürdürmeye yönelik olumlu bir tutuma sahip olanlar ve kendilerini yalnız hisseden ergenler, mevcut arkadaşlık ilişkisinden daha yüksek psikolojik ihtiyaç doyumu elde etmektedirler. Boursier ve diğerlerinin (2022) yaptığı çalışmada kendini yalnız hisseden ergenlerin çevrimiçi arkadaşlıklarındaki yakınlık düzeyi yüksek olduğunda daha az depresyon ve kaygı yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan ergenler, yüz yüze arkadaşlıklarını çevrimiçi ortamda da devam ettirdiği durumlarda, çevrimiçi iletişim

sıklığı arttıkça ruhsal iyi oluşun da arttığı görülmüştür (Anthony vd., 2022).

Tartışma ve Sonuç

Bu sistematik derlemede, ergenlik döneminde çevrimiçi arkadaşlıkla ilişkili psikolojik faktörleri değerlendiren mevcut alanyazındaki çalışmaların kapsamlı bir şekilde sentezlenmesi amaçlanmıştır. Değerlendirmeler sonucunda incelenen çalışmalarda, ergenleri çevrimiçi arkadaşlık kurmaya yönlendiren bireysel, ailesel/çevresel faktörlerin yanı sıra çevrimiçi arkadaşlığa sahip olmanın psikolojik sonuçlarının neler olduğuna dair önemli bulgular elde edilmiştir.

Ergenlerin çevrimiçi arkadaşlık kurma gerekçeleri, bireysel ve sosyal faktörlerden doğrudan veya dolaylı olarak etkilenebilmektedir (Yunarti vd., 2018). Ergenleri çevrimiçi arkadaşlık kurmaya yönlendiren bireysel faktörlerin neler olduğuna dair çalışmalardan elde edilen ilk bulgular bireylerin olumlu tutuma sahip olmalarının önemine işaret etmektedir. Öyle ki olumlu tutuma sahip olan ergenlerde çevrimiçi ilişkiyi başlatmak ve sürdürmek daha mümkün olmaktadır. Bu bulgu, tutumların davranışları yönlendirdiğini savunan alanyazınla (Rhodes, 2014) tutarlılık göstermektedir. Diğer taraftan riskli davranışlar da bireylerin çevrimiçi arkadaşlık eğilimlerinin önemli yordayıcılarından. Buna göre suç işleme davranışı, çevrimiçi ortamda tacize maruz kalmış olmak, riskli cinsel davranışlara yönelmek gibi durumlar ergenlerin çevrimiçi arkadaşlığı tercih etmelerinde etkili olmaktadır. Bu bulgular, çevrimiçi ortamda bireylerin kolaylıkla riskli cinsel veya sosyal davranışlar deneyimleyebileceğini ve başkalarını da bu yönden kolaylıkla rahatsız edebileceğini ortaya koyan araştırmalarla tutarlılık göstermektedir (Branley, 2015; DeMarco vd., 2017). Bu durumda riskli davranışlar için oldukça rahat ve korunaksız bir ortam sunan çevrimiçi platformların çeşitli riskli davranışlar sergileyen ergenler tarafından tercih ediliyor olması daha anlaşılır hale gelmektedir. Diğer bir bulgu da yoğun internet kullanımı olan bireylerde çevrimiçi arkadaşlık tercihinin daha yüksek olduğudur. Bireylerin internet kullanım süresi arttıkça çevrimiçi iletişim ve ilişki sıklığının da arttığı bilinmektedir (Thayer ve Ray, 2006). Ayrıca on ergenden birinin bağımlılık boyutunda zamanının çoğunu çevrimiçi ortamda geçirdiği gerçeği (Kaval ve Siyez, 2022) de göz önünde bulundurulduğunda yoğun internet kullanan ergenlerin çevrimiçi ortamda arkadaşlık kurma eğilimlerinin yüksek olduğu bulgusu desteklenmektedir.

Yalnızlık ve depresyon gibi psikolojik faktörler bireylerin çevrimiçi ilişki kurmalarını yordayan bireysel faktörlerdendir. Morahan-Martin ve Schumacher (2003), kendini yalnız hisseden bireylerin yoğun internet kullanımına sahip olduğunu, olumsuz ruh halinden kurtulmak ve duygusal destek sağlamak için daha çok çevrimiçi arkadaş edinmeyi tercih ettiklerini belirtmektedirler.

Coget ve diğerleri (2002) de çevrimiçi arkadaşı olan bireylerin olmayanlara göre daha yalnız olduklarına dikkat çekmektedir. Bu durumda yalnız bireylerin, yüz yüze kişilerarası ilişkilerdeki destek eksikliğini telafi etme (O'Day ve Heimberg, 2021) ve yalnızlıkla başa çıkmak için pasif ve daha kolay bir yol tercih etme (Gentina ve Chen, 2019) niyetleriyle çevrimiçi ilişkilere yöneldiği yorumu yapılabilir. Zira olumlu çevrimiçi arkadaşlık deneyimlerinin yalnızlığı azalttığına dair araştırma bulguları da bulunmaktadır (Magis-Weinberg vd., 2021). Diğer yandan depresyon da çevrimiçi arkadaşlıkla ilişkilendirilen yordayıcılardandır. Buna göre depresif belirtileri olan bireylerde de tıpkı yalnızlıkta olduğu gibi çevrimiçi arkadaşlık tercihi yaygındır. Bu bulgu depresyonun çevrimiçi arkadaşlık başlatmayı pozitif yordadığını gösteren araştırma bulgularıyla tutarlılık göstermektedir (Frison vd., 2019).

Araştırmalardan elde edilen bir diğer bulgu ise ailesel ve çevresel faktörlerin çevrimiçi arkadaşlık kurmada etkili olmasıdır. Buna göre ergenler ebeveynleri ve akranlarıyla sağlıklı ilişkiler kuramadıklarında çevrimiçi arkadaşlığa daha fazla yönelmektedirler. Alanyazında ergenlerin ebeveyn ve arkadaşlarıyla kurduğu sağlıklı ilişkilerin ruh sağlığını olumlu etkilediği ve bu yüzden de ergenlerin ruh sağlıkları ve iyi oluşları üzerinde kilit bir role sahip olduğu vurgulanmaktadır (Hartas, 2021). Bu ilişkiler sağlıklı olmadığında ise birey alternatifler aramaktadır. Örneğin yapılan araştırmalara göre ebeveynleriyle ve akranlarıyla sağlıklı ilişki kuramayan ergenlerin internet kullanım yoğunluğu artmakta (Huang vd., 2021; Liu vd., 2019; Sela vd., 2020) internet kullanımı arttıkça da çevrimiçi ilişkilerde artış olduğu bilinmektedir (Thayer ve Ray, 2006). Bu durumun olumlu etkileri, bireylerin neden çevrimiçi arkadaşlığa yöneldiğini daha anlaşılır hale getirebilir. Örneğin Massing-Schaffer ve diğerlerinin (2020) yaptığı araştırmaya göre yüz yüze akran ilişkilerinde mağduriyet yaşamış ergenlerde en az bir çevrimiçi arkadaşına sahip olmak intihara karşı koruyucu bir faktör rolü üstlenmektedir.

Dünya genelinde internetin katlanarak artan kullanımı, genç bireylerin sosyal ve psikolojik gelişimleri üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri olabilmektedir (Coget vd., 2002; Yunarti vd., 2018). Çevrimiçi sosyal ortamlar, hayatımızın önemli bir parçası haline gelirken bir yandan da ergenlerde artan ruh sağlığı sorunlarının sorumlusu olarak nitelendirilmektedir (Keleş vd., 2020). Çevrimiçi arkadaşlığın ergenlerin ruh sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerine bakıldığında araştırmalardan elde edilen bulgular çevrimiçi arkadaşlığın yalnızlığı, olumsuz duygulanımı, kıskançlığı ve düşük iyi oluşu beraberinde getirdiğidir. Alanyazında yer alan araştırmalar da benzer şekilde çevrimiçi iletişimin; depresyon (Vidal vd., 2020), yalnızlık (Costa vd., 2019; Subrahmanyam ve Greenfield, 2008), artan kıskançlık eğilimi ile (Arikewuyo vd., 2021) ilişkili olduğunu desteklemektedir. Ergenlerde çevrimiçi arkadaşlığın olumsuz ruh sağlığı sonuçlarıyla ilişkili olması şu şekilde yorumlanabilir: Yüz yüze iletişim halinde olmak, ergenlerde sosyal iyi oluşla olumlu yönde ilişkiliyken (Pea vd., 2012) dijital medya kullanımı arttıkça yüz yüze iletişim

azalmaktadır (Twenge vd., 2019). Bu durumda birey, yüz yüze iletişimin sağladığı samimi ve destekleyici bağlardan ve sosyal sermayeden yararlanamamaktadır (Lima vd., 2017). Dolayısıyla ergenler çevrimiçi arkadaşlığın olumsuz sonuçlarını da deneyimlenebilmektedir.

Çevrimiçi arkadaşlığın ergenlerin ruh sağlığı üzerindeki olumlu etkilerine bakıldığında araştırmalardan elde edilen bulgular çevrimiçi arkadaşlığın; psikolojik ihtiyaç doyumunu, yaşam doyumunu ve iyi oluşu olumlu etkilediği yönündedir. Örneğin Hall ve diğerlerinin (2022) yaptıkları araştırmaya göre çevrimiçi arkadaşlığın sıklığı arttıkça bireylerde yaşam doyumunu artış göstermektedir. Yine çevrimiçi bağlanmanın bireylerde stresi doğrudan azalttığı bulgusuna sahip araştırmalar da mevcuttur (Kalaitzaki vd., 2021). Ellison ve diğerleri (2007) de çevrimiçi arkadaşlığa sahip olmanın psikolojik iyi oluşu olumlu etkilediği bulgusunu elde etmişlerdir. Çevrimiçi arkadaşlığın bireylere, kendini açma (Peter vd., 2005) ve yüz yüze iletişimde eksik olan sosyal becerileri telafi etme imkanı sunduğu (Subrahmanyam ve Greenfield, 2008) gerçeği de göz önünde bulundurulduğunda bireyler üzerinde olumlu etkilere sahip olduğu bulgusu daha açık hale gelmektedir.

Bu derleme çalışması, ergenlerde çevrimiçi arkadaşlık ile ilişkili psikolojik faktörlerin neler olduğunun daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamaktadır. Sistematik literatür taramasından elde edilen bulgularda, çevrimiçi arkadaşlığa yönelimde bireysel ve ailesel-çevresel faktörlerin etkili olduğu görülürken aynı zamanda çevrimiçi arkadaşlığın ergenlerin ruh sağlığı üzerinde olumlu ve olumsuz etkilere sahip olduğu da görülmektedir. Çevrimiçi arkadaşlığın alanyazında nispeten az çalışılan bir konu olması sebebiyle, ergenler üzerindeki olumsuz etkileri azaltmak için çevrimiçi arkadaşlıkların doğası hakkında daha fazla bilgi gereklidir (Huang vd., 2014). Bu nedenle çevrimiçi arkadaşlığın doğasının daha iyi anlaşılması için daha fazla araştırmaya ihtiyaç olduğu görülmektedir.

Güçlü Yönler

Bu çalışmanın güçlü yönlerinden biri, sistematik literatür taramalarında metodolojik kaliteyi sağlamak için kullanılan PRISMA bildirim (Liberati vd., 2009) ile uyumlu olarak hazırlanmasıdır. Sosyal bilimler alanında kapsamlı dizinlere sahip veri tabanlarının seçilmesi, konu ile ilgili çalışmalara ulaşabilme imkânı sağlamıştır. Çalışmanın yedi farklı veri tabanında yıl sınırlaması yapılmadan kapsamlı bir arama stratejisi takip edilerek önceden tanımlanmış dahil etme ve dışlama kriterlerinin ışığında gerçekleştirilmesi, nesnellik ve tekrar edilebilirlik yönünden somut veriler sunmaktadır. Bu inceleme için sadece hakemli dergilerde yayınlanan makaleler kullanılmıştır. Bu makaleler, MMAT-2018 değerlendirme aracı kullanılarak değerlendirilmiş, hata ve yanlışlık değerlendirmesi yapılmıştır. Dahil edilen birincil çalışmaların çoğu, ruh sağlığı göstergelerini değerlendirmek için güvenilir ve doğrulanmış ölçme araçlarını kullanmıştır.

Sınırlılıklar

Araştırmadaki sınırlılıklardan ilki yalnızca İngilizce dilinde yazılmış olan makaleleri içermesi ve belirlenen yedi veri tabanında alanyazın taraması yapılmasıdır. Farklı dilde yapılan çalışmalar ve farklı veri tabanlarında dizinlenen çalışmalar mevcut araştırmaya dahil edilememiştir. Dolayısıyla araştırmacılara gelecekte ergenlerin çevrimiçi arkadaşlıkları ile ilişkili psikolojik faktörleri ortaya koyan, İngilizce dilinden farklı dillerde yayımlanmış, farklı veri tabanlarında dizinlenen makalelerin incelendiği sistematik literatür tarama çalışmaları yapmaları önerilmektedir. Mevcut araştırmada sadece ergenlerin çevrimiçi arkadaşlıklarına odaklanması çalışmanın bir diğer sınırlılığı oluşturmaktadır. Oysaki alanyazında genç yetişkinler arasında internet yoluyla arkadaşlık kurmanın yaygınlaştığı da vurgulandığı için gelecekte genç yetişkinlerin çevrimiçi arkadaşlıkları ile ilişkili psikolojik faktörleri araştıran sistematik literatür taramalarının yapılması da önerilmektedir. Dahil edilen çalışmalarda pek çok farklı etnik kökenden katılımcılar yer almaktadır. Arkadaşlığın doğasında kültürel farklılıklar olması (Ye, 2006) nedeniyle çevrimiçi arkadaşlıkla ilgili sonuçlarda kültürel unsurların etkisinin olup olmadığını düşünmek önemli olabilir, çünkü kültürel farklılıkların sosyal ilişkileri etkilediği de belirtilmektedir (Kito, 2005; Verkuyten ve Steenhuis, 2005).

Extended Abstract

Introduction

Friendship is a voluntary social relationship that includes intimacy, equality, common interests, shared benefits, and having fun (Blieszner & Roberto, 2003). For decades research has focused on discovering the key characteristics and qualities of face-to-face friendships, however today many friendships are also established through online platforms. "Online friendship" is defined as a form of friendship that is maintained exclusively through communication technologies (such as email, mobile phones, Skype, chat, etc.) and does not occur in face-to-face interactions (Bülow & Felix, 2016; Søraker, 2012; Yavich & Davidovitch, 2019). The increasing prevalence of online friendships rise the questions, such as what are the psychological effects of online friendship on adolescents and why adolescents turn to online friendship, are becoming increasingly important. In this context, the current systematic review study aimed to provide a comprehensive overview of research focused on the psychological factors associated with online friendships.

Method

In this study, systematic literature review method was used which is based on the Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses (PRISMA) 2020 guide. In the study, seven databases, namely Pubmed, Sage Journals, Science Direct, Scopus, Springer Link, Taylor & Francis and, Wiley Online Library, which have comprehensive results in the field of social sciences, were reached. Then four keywords, that are "e-friendship",

"virtual friendship", "online friendship", and "online relationship", has been searched in the specified databases. The inclusion criteria were determined as a) the participants were between the ages 10 and 20, b) the quantitative design was adopted, c) it was published in English, and d) it included psychological factors related to online friendship, while the exclusion criteria were a) non-adolescents included, b) not adopting the quantitative design, c) not written in English, and d) not including psychological factors. Finally, 10 studies meeting the appropriate criteria were included in the study. The Mixed Methods Appraisal Tool (MMAT)-2018 (Hong et al., 2018), an assessment tool developed for mi On the other hand, the study observed that online friendship also had negative effects on adolescents' mental health due to the findings that loneliness, negative affect, jealousy, low well-being and depression were positively related. xed methods, was used to evaluate the methodological quality and bias of the included studies.

Results

Although the focus was on psychological factors at the beginning of the study, it was seen that the factors that lead adolescents to make online friendships were also significantly addressed in the findings obtained from the research. In this context, the factors that influence the inclination towards online friendship in adolescents were initially categorised as individual and familial-environmental. Subsequently, the psychological factors associated with online friendship were categorised into two distinct groups, namely positive and negative.

The reasons for adolescents to establish online friendships can be directly or indirectly influenced by individual and social factors (Yunarti et al., 2018). According to the results obtained from the studies, positive attitudes towards online friendship, feelings of loneliness, negative experiences in family and peer relationships, and individual behavioral problems lead adolescents to establish online friendships. Also familial and environmental factors could have an impact on forming online friendships. Adolescents are more likely to form online friendships when they are unable to establish healthy relationships with their parents and peers.

Internet can have both positive and negative effects on the social and psychological development of young individuals worldwide (Coget et al., 2002; Yunarti et al., 2018). Regarding the psychological factors related to online friendship, the study found that online friendship had a positive effect on mental health as it increased adolescents' psychological need satisfaction, life satisfaction and well-being. On the other hand, the study observed that online friendship also had negative effects on adolescents' mental health, evidenced by the positive relationship between loneliness, negative affect, jealousy, low well-being and depression.

Discussion

This review study contributes to a better understanding of the psychological factors associated

with online friendship in adolescents. In the findings obtained from the systematic literature review, it is seen that individual and familial-environmental factors are effective in the orientation to online friendship, while at the same time, it is seen that online friendship, which is increasingly used, has positive and negative effects on the mental health of adolescents. More research is needed to better understand the nature and effects of online friendships.

Pedagogical Implications

Although this study aims to review the existing literature some implications can be extracted. Results show that online friendships can have negative effects along side with positive effects. Regardless of leading factor to online friendships, negative effects should be minimized. Considering that adolescents are naturally under such threats (loneliness, negative affect, jealousy and low well-being), parents and people who work with adolescents should take account of the result of this systematic review.

Araştırmanın Etik Taahhüt Metni

Yapılan bu çalışmada bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulduğu; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifatın yapılmadığı, karşılaşılan tüm etik ihlallerde "Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi ve Editörünün" hiçbir sorumluluğunun olmadığı, tüm sorumluluğun Sorumlu Yazara ait olduğu ve bu çalışmanın herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğu sorumlu yazar tarafından taahhüt edilmiştir. Yapılan bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Çalışmanın derleme türü nitelik taşıması sebebiyle, etik kurul izin gerektirmeyen çalışmalar arasında yer aldığı beyan edilmiştir

Kaynakça

- *Ang, C. S. (2020). Attitude toward online relationship formation and psychological need satisfaction: The moderating role of loneliness. *Social and Personality Psychology*, 123(5), 1887-1903. <https://doi.org/10.1177/00332941198778>
- *Ang, C. S., Abu Talib, M., Tan, K.A., Tan, J.P., & Yaacob, S. N. (2015). Understanding computer-mediated communication attributes and life satisfaction from the perspectives of uses and gratifications and self-determination. *Computers in Human Behaviour*, 49, 20-29. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2015.02.037>
- *Anthony, R., Young, H., Hewitt, G., Sloan, L., Moore, G., Murphy, S., & Cook, S. (2022). Young people's online communication and its association with mental well-being: Results from the 2019 student health and well-being survey. *Child and Adolescent Mental Health*, 28(1), 4-11. <https://doi.org/10.1111/camh.12610>

- Arikewuyo, A. O., Efe-Özad, B., Dambo, T. H., Abdulbaqi, S. S., & Arikewuyo, H. O. (2021). An examination of how multiple use of social media platforms influence romantic relationships. *Journal of Public Affairs*, 21(3), 1-12. <https://doi.org/10.1002/pa.2240>
- Bargh, J. A., McKenna, K. Y., & Fitzsimons, G. M. (2002). Can you see the real me? Activation and expression of the "true self" on the internet. *Journal of Social Issues*, 58(1), 33-48. <https://doi.org/10.1111/1540-4560.00247>
- Blieszner, R., & Roberto, K. A. (2003). Friendship across the life span: Reciprocity in individual and relationship development. In F. R. Lang (Ed.), *Growing together: Perspectives across the life span* (pp.159-182). Cambridge University Press.
- Branley, D. (2015). Risky behaviour: Psychological mechanisms underpinning social media users' engagement (Doctoral dissertation). Durham University. <http://etheses.dur.ac.uk/11309/>
- Briggle, A. (2008). Real friends: How the Internet can foster friendship. *Ethics and Information Technology*, 10(1), 71-79. <https://doi.org/10.1007/s10676-008-9160-z>
- Brown, B. B., & Larson, J. (2009). Peer relationships in adolescence. In R. M. Lerner L. & Steinberg (Ed.), *Handbook of Adolescent Psychology* (pp. 74-103). Wiley.
- *Boursier, V., Gioia, F., Musetti, A., & Schimmenti, A. (2022). COVID-19-related fears, stress and depression in adolescents: The role of loneliness and relational closeness to online friends. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 33(2), 296-318. <https://doi.org/10.1080/10911359.2022.2059605>
- Bukowski, W. M., Laursen, B., & Hoza, B. (2010). The snowball effect: Friendship moderates escalations in depressed affect among avoidant and excluded children. *Development and Psychopathology*, 22(4), 749-757. <https://doi.org/10.1017/S095457941000043X>
- Bülow, W., & Felix, C. (2016). On friendship between online equals. *Philosophy & Technology*, 29(1), 21-34. <https://doi.org/10.1007/s13347-014-0183-6>
- Chu, I. Y. H., Alam, P., Larson, H. J., & Lin, L. (2020). Social consequences of mass quarantine during epidemics: A systematic review with implications for the COVID-19 response. *Journal of Travel Medicine*, 27(7), 1-14. <https://doi.org/10.1093/jtm/taaa192>
- Crone, E. A., & Dahl, R. E. (2012). Understanding adolescence as a period of social-affective engagement and goal flexibility. *Nature Reviews Neuroscience*, 13(9), 636-650. <https://doi.org/10.1038/nrn3313>
- Cocking, S., & Matthews, S. (2000). Unreal friends. *Ethics and Information Technology*, 2, 223-231. <https://doi.org/10.1023/A:1011414704851>
- Chan, D. K. S., & Cheng, G. H. L. (2004). A comparison of offline and online friendship qualities at different stages of relationship development. *Journal of Social and Personal Relationships*, 21(3), 305-320. <https://doi.org/10.1177/0265407504042834>
- Coget, J. F., Yamauchi, Y., & Suman, M. (2002). The Internet, social networks and loneliness. *IT & Society*, 1(1), 180-201. https://digitalcommons.calpoly.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1000&context=mgmt_fac
- Costa, R. M., Patrão, I., & Machado, M. (2019). Problematic internet use and feelings of loneliness. *International Journal of Psychiatry in Clinical Practice*, 23(2), 160-162. <https://doi.org/10.1080/13651501.2018.1539180>
- Demir, M. & Özdemir, M. (2010). Friendship, need satisfaction and happiness. *Journal of Happiness Studies*, 11, 243-259. <https://doi.org/10.1007/s10902-009-9138-5>

- Demir, M., Özen, A., Doğan, Bilyk, N. A., & Tyrell, F. A. (2011). I matter to my friend, therefore I am happy: Friendship, mattering, and happiness. *Journal Happiness Studies*, 12,983–1005. <https://doi.org/10.1007/s10902-010-9240-8>
- Demirel, Y., & Göka, E. (2022). Ergenlerin çevrimiçi başlayan arkadaşlıkları tehlikeli olabilir: Riskler ve önlemler. *Journal of Cognitive Behavioral Psychotherapy and Research*, 11(2), 147-147. <https://doi.org/10.5455/JCBPR.86079>
- DeMarco, J., Cheevers, C., Davidson, J., Bogaerts, S., Pace, U., Aiken, M., Caretti, V., Schimmenti, A., & Bifulco, A. (2017). Digital dangers and cyber-victimisation: a study of European adolescent online risky behaviour for sexual exploitation. *Clinical Neuropsychiatry*, 14(1), 104-112. <https://orcid.org/0000-0001-8316-9706>
- Elder, A. (2014). Excellent online friendships: An Aristotelian defense of social media. *Ethics and Information Technology*, 16(4), 287-297. <https://doi.org/10.1007/s10676-014-9354-5>
- Ellison, N. B., Steinfield, C., & Lampe, C. (2007). The benefits of Facebook "friends:" Social capital and college students' use of online social network sites. *Journal of Computer-mediated Communication*, 12(4), 1143-1168. <https://doi.org/10.1111/j.1083-6101.2007.00367.x>
- Frison, E., Bastin, M., Bijttebier, P., & Eggermont, S. (2019). Helpful or harmful? The different relationships between private Facebook interactions and adolescents' depressive symptoms. *Media Psychology*, 22(2), 244-272. <https://doi.org/10.1080/15213269.2018.1429933>
- Fröding, B., & Peterson, M. (2012). Why virtual friendship is no genuine friendship. *Ethics and Information Technology*, 14(3), 201-207. <https://doi.org/10.1007/s10676-011-9284-4>
- Furman, W., & Bierman, K. L. (1984). Children's conceptions of friendship: A multimethod study of developmental changes. *Developmental Psychology*, 20(5), 925-931. <https://doi.org/10.1037%2F0012-1649.20.5.925>
- Furman, W., & Buhrmester, D. (1992). Age and sex differences in perceptions of networks of personal relationships. *Child Development*, 63(1), 103-115. <https://www.jstor.org/stable/pdf/1130905.pdf>
- Gentina, E., & Chen, R. (2019). Digital natives' coping with loneliness: Facebook or face-to-face?. *Information & Management*, 56(6), 1-11. <https://doi.org/10.1016/j.im.2018.12.006>
- Greco, S., Holmes, M., & McKenzie, J. (2015). Friendship and happiness from a sociological perspective. In M. Demir (Ed.), *Friendship and Happiness* (pp. 19-35). Springer.
- Grinter, R. E., & Palen, L. (2002, November 16-20). Instant messaging in teen life. [Conference Presentation]. Computer Supported Cooperative Work, New Orleans, Louisiana, USA.
- Hall, J. A., Dominguez, J., & Mihailova, T. (2022). Interpersonal media and face-to-face communication: Relationship with life satisfaction and loneliness. *Journal of Happiness Studies*, 24, 1-20. <https://doi.org/10.1007/s10902-022-00581-8>
- Hartas, D. (2021). The social context of adolescent mental health and wellbeing: Parents, friends and social media. *Research Papers in Education*, 36(5), 542-560. <https://doi.org/10.1080/02671522.2019.1697734>
- *Heirman, W., Walrave, M., Vermeulen, A., Ponnet, K., Vandebosch, H., & Hardies, K. (2016). Applying the theory of planned behavior to adolescents' acceptance of online friendship requests sent by strangers. *Telematics and Informatics*, 33, 1119-1129. <http://dx.doi.org/10.1016/j.tele.2016.01.002>
- Helliwell, J., & Huang, H. (2013). Comparing the happiness effects of real and on-line friends. *PLoS ONE* 8(9) <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0072754>
- Hodges, E., Boivin, M., Vitaro, F., & Bukowski, W. M. (1999). The power of friendship: Protection against an escalating cycle of peer victimization. *Developmental Psychology*, 35(1), 94–101. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.35.1.94>
- Hong, Q. N., Pluye, P., Fabregues, S., Bartlett, G., Boardman, F., Cargo, M., Dagenais, P., Gagnon, M.P., Griffiths, F., Nicolau, B., O' Cathain, A., Rousseau, M.C., & Vedel, I. (2018). Mixed methods appraisal tool (MMAT), version 2018 for information professionals and researchers. *Education for information*, 34(4), 285-291. http://mixedmethodsappraisaltoolpublic.pbworks.com/w/file/attach/127916259/MMAT_2018_criteria-manual_2018-08-01_ENG.pdf
- Huang, G. C., Unger, J. B., Soto, D., Fujimoto, K., Pentz, M. A., Jordan-Marsh, M., & Valente, T. W. (2014). Peer influences: the impact of online and offline friendship networks on adolescent smoking and alcohol use. *Journal of Adolescent Health*, 54(5), 508-514. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2013.07.001>
- Huang, S., Hu, Y., Ni, Q., Qin, Y., & Lü, W. (2021). Parent-children relationship and internet addiction of adolescents: The mediating role of self-concept. *Current Psychology*, 40(5), 2510-2517. <https://doi.org/10.1007/s12144-019-00199-9>
- Kalaizaki, A., Tsouvelas, G., & Koukouli, S. (2021). Social capital, social support and perceived stress in college students: The role of resilience and life satisfaction. *Stress and Health*, 37(3), 454-465. <https://doi.org/10.1002/smi.3008>
- Kaliarnta, S. (2016). Using Aristotle's theory of friendship to classify online friendships: a critical counterview. *Ethics and Information Technology*, 18(2), 65-79. <https://doi.org/10.1007/s10676-016-9384-2>
- Karaçam, Z. (2013). Sistematik derleme metodolojisi: Sistematik derleme hazırlamak için bir rehber. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, 6(1), 26-33. <http://hdl.handle.net/20.500.12397/4634>
- Kaval, A., & Siyez, D. (2022). Lise öğrencilerinde internet bağımlılığının görülme sıklığı ve bazı sosyo-demografik değişkenlere göre incelenmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13(1), 216-233. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1928943>
- Keles, B., McCrae, N., & Grealish, A. (2020). A systematic review: The influence of social media on depression, anxiety and psychological distress in adolescents. *International Journal of Adolescence and Youth*, 25(1), 79-93. <https://doi.org/10.1080/02673843.2019.1590851>
- Kenny, R., Dooley, B., & Fitzgerald, A. (2013). Interpersonal relationships and emotional distress in adolescence. *Journal of Adolescence*, 36(2), 351-360. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2012.12.005>
- Kito, M. (2005). Self-disclosure in romantic relationships and friendships among American and Japanese college students. *The Journal of Social Psychology*, 145(2), 127-140.
- Kraut, R., Patterson, M., Lundmark, V., Kiesler, S., Mukopadhyay, T., & Scherlis, W. (1998). Internet paradox: A social technology that reduces social involvement and psychological well-being? *American Psychologist*, 53(9), 1017–1031. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.53.9.1017>
- Kiriakidis, S. P., & Kavoura, A. (2010). Cyberbullying: A review of the literature on harassment through the internet and other electronic means. *Family and Community Health*, 33(2), 82-93. <https://www.jstor.org/stable/pdf/44954176.pdf>
- La Greca, A. M., & Harrison, H. M. (2005). Adolescent peer relations, friendships, and romantic relationships: Do they

- predict social anxiety and depression?. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 34(1), 49-61. https://doi.org/10.1207/s15374424jccp3401_5
- La Greca, A. M., & Lopez, N. (1998). Social anxiety among adolescents: Linkages with peer relations and friendships. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 26(2), 83-94. <https://doi.org/10.1023/a:1022684520514>
- *Lennarz, H..K., Lichtwarck-Aschoff, A., Finkenauer, C., & Granic, I. (2017). Jealousy in adolescents' daily lives: How does it relate to interpersonal context and well-being? *Journal of Adolescence*, 54, 18-31. <http://dx.doi.org/10.1016/j.adolescence.2016.09.008>
- Lewis, D. M., Al-Shawaf, L., Russell, E. M., & Buss, D. M. (2015). Friends and happiness: An evolutionary perspective on friendship. In M. Demir (Ed.), *Friendship and Happiness* (pp. 37-57). Springer.
- Liberati, A., Altman, D. G., Tetzlaff, J., Mulrow, C., Gøtzsche, P. C., Ioannidis, J. P. A., Clarke, M., Devereaux, P. J., Kleijnen, J., & Moher, D. (2009). The PRISMA statement for reporting systematic reviews and meta-analyses of studies that evaluate health care interventions: explanation and elaboration. *Annals of Internal Medicine*, 151(4), 65-94. <https://www.doi.org/10.7326/0003-4819-151-4-200908180-00136>
- Lima M. L, Marques S, Muiños, G., & Camilo, C. (2017). All you need is Facebook friends? Associations between online and face-to-face friendships and health. *Frontiers in Psychology*, 8, 68. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.00068>
- Liu, Q., Lin, Y., Zhou, Z., & Zhang, W. (2019). Perceived parent-adolescent communication and pathological Internet use among Chinese adolescents: a moderated mediation model. *Journal of Child and Family Studies*, 28(6), 1571-1580. <https://doi.org/10.1007/s10826-019-01376-x>
- Magis-Weinberg, L., Gys, C. L., Berger, E. L., Domoff, S. E., & Dahl, R. E. (2021). Positive and negative online experiences and loneliness in Peruvian adolescents during the COVID-19 lockdown. *Journal of Research on Adolescence*, 31(3), 717-733. <https://doi.org/10.1111/jora.12666>
- Mardiawan, O., & Helmi, A. F. (2020). The dynamic of online friendship quality: exploration of adolescence in Bandung. *BSPACE 2019*, Malang, Indonesia, November 26-28. <https://doi.org/10.4108/eai.26-11-2019.2295200>
- Massing-Schaffer, M., Nesi, J., Telzer, E. H., Lindquist, K. A., & Prinstein, M. J. (2022). Adolescent peer experiences and prospective suicidal ideation: The protective role of online-only friendships. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 51(1), 49-60. <https://doi.org/10.1080/15374416.2020.1750019>
- McKenna, K. Y., Green, A. S., & Gleason, M. E. (2002). Relationship formation on the Internet: What's the big attraction? *Journal of Social Issues*, 58(1), 9-31.
- Merdan, H. E. & Çağlar, E. (2022). Ergen sporcularda spora bağlılık ile ilişkili bireysel ve sosyal faktörler: Sistematik derleme. *Spor Bilimleri Dergisi*, 33(3), 120-148. <https://doi.org/10.17644/sbd.1008784>
- Molcho, M., Gabhainn, S. N., & Kelleher, C. C. (2007). Interpersonal relationships as predictors of positive health among Irish youth: The more the merrier?. *Irish Medical Journal*, 100(8), 33-36.
- Morahan-Martin, J., & Schumacher, P. (2003). Loneliness and social uses of the Internet. *Computers in Human Behavior*, 19(6), 659-671. [https://doi.org/10.1016/S0747-5632\(03\)00040-2](https://doi.org/10.1016/S0747-5632(03)00040-2)
- Moreno, M. A., Jelenchick, L. A., Egan, K. G., Cox, E., Young, H., Gannon, K. E., & Becker, T. (2011). Feeling bad on Facebook: Depression disclosures by college students on a social networking site. *Depression and Anxiety*, 28(6), 447-455. <https://doi.org/10.1002/da.20805>
- Moubark, H. F. (2016). Risk Assessment of adolescents' virtual relations. *Egyptian Journal of Social Work*, 2(1), 14-39. https://journals.ekb.eg/article_8758_1cbb830a6e7e84f19e162771394866d0.pdf
- Nolan, S. A., Flynn, C., & Garber, J. (2003). Prospective relations between rejection and depression in young adolescents. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85(4), 745-755. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.85.4.745>
- O'Day, E. B., & Heimberg, R. G. (2021). Social media use, social anxiety, and loneliness: A systematic review. *Computers in Human Behavior Reports*, 3, 1-13. <https://doi.org/10.1016/j.chbr.2021.100070>
- Parks, M. R., & Floyd, K. (1995). Making friends in cyberspace. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 1(4), 80-97. <https://doi.org/10.1111/j.1083-6101.1996.tb00176.x>
- Pati, D., & Lorusso, L. N. (2018). How to write a systematic review of the literature. *HERD: Health Environments Research & Design Journal*, 11(1), 15-30. <https://doi.org/10.1177/1937586717747384>
- Pea, R., Nass, C., Meheula, L., Rance, M., Kumar, A., Bamford, H., Nass, M., Simha, A., Stillerman, B., Yang, S., & Zhou, M. (2012). Media use, face-to-face communication, media multitasking, and social well-being among 8 to 12 year-old girls. *Developmental Psychology*, 48(2), 327-336. <https://doi.org/10.1037/a0027030>
- Pellegrini, A. D., Bartini, M., & Brooks, F. (1999). School bullies, victims, and aggressive victims: Factors relating to group affiliation and victimization in early adolescence. *Journal of Educational Psychology*, 91(2), 216-224.
- Peter, J., Valkenburg, P. M., & Schouten, A. P. (2005). Developing a model of adolescent friendship formation on the Internet. *CyberPsychology & Behavior*, 8(5), 423-430. <https://doi.org/10.1089/cpb.2005.8.423>
- Prinstein, M. J., Boergers, J., & Vernberg, E. M. (2001). Overt and relational aggression in adolescents: Social-Psychological adjustment of aggression victims. *Journal of Clinical Child Psychological*, 30(4), 479-491. https://doi.org/10.1207/S15374424JCCP3004_05
- Raacke, J., & Bonds-Raacke, J. (2008). MySpace and Facebook: Applying the uses and gratifications theory to exploring friend-networking sites. *Cyberpsychology & Behavior*, 11(2), 169-174. DOI: 10.1089/cpb.2007.0056
- Reich, S. M., Subrahmanyam, K., & Espinoza, G. (2012). Friending, IMing, and hanging out face-to-face: Overlap in adolescents' online and offline social networks. *Developmental Psychology*, 48(2), 356-368. <https://doi.org/10.1037/a0026980>
- Rhodes, N. (2014). Attitude-behavior consistency. *The International Encyclopedia of Communication*. <https://doi.org/10.1002/9781405186407.wbieca061.pub2>
- Ridings, C. M., & Gefen, D. (2004). Virtual community attraction: Why people hang out online. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 10(1), <https://doi.org/10.1111/j.1083-6101.2004.tb00229.x>
- Roisman, G. I., Masten, A. S., Coatsworth, J. D., & Tellegen, A. (2004). Salient and emerging developmental tasks in the transition to adulthood. *Child Development*, 75(1), 123-133. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2004.00658.x>
- Rutter, M. (1987). Psychosocial resilience and protective mechanisms. *American Journal of Orthopsychiatry*, 57(3), 316-331. <https://doi.org/10.1111/j.19390025.1987.tb03541.x>

- Santrock, J. W. (2015). Yaşam Boyu Gelişim: Gelişim Psikolojisi (Çev. Ed. Galip Yüksel). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Sela, Y., Zach, M., Amichay-Hamburger, Y., Mishali, M., & Omer, H. (2020). Family environment and problematic internet use among adolescents: The mediating roles of depression and fear of missing out. *Computers in Human Behavior*, 106, 106226. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2019.106226>
- *Sharabi, A., & Margalit, M. (2010). The mediating role of internet connection, virtual friends, and mood in predicting loneliness among students with and without learning disabilities in different educational environments. *Journal of Learning Disabilities*, 44(3), 215-227. <https://doi.org/10.1177/0022219409357080>
- *Sharabi, A., & Margalit, M. (2011). Virtual friendships and social distress among adolescents with and without learning disabilities: The subtyping approach. *European Journal of Special Needs Education*, 26(3), 379-394. <https://doi.org/10.1080/08856257.2011.595173>
- Smahel, D., Brown, B. B., & Blinka, L. (2012). Associations between online friendship and Internet addiction among adolescents and emerging adults. *Developmental Psychology*, 48(2), 381-388. <https://doi.org/10.1037/a0027025>
- Søraker, J. H. (2012). How shall I compare thee? Comparing the prudential value of actual virtual friendship. *Ethics and Information Technology*, 14(3), 209-219. <https://doi.org/10.1007/s10676-012-9294-x>
- Subrahmanyam, K., & Greenfield, P. (2008). Online communication and adolescent relationships. *The Future of Children*, 18(1), 119-146. <https://doi.org/10.1353/foc.0.0006>
- Sullivan, H. S. (1953). *The Interpersonal Theory of Psychiatry*. Norton.
- Thayer, S. E., & Ray, S. (2006). Online communication preferences across age, gender, and duration of Internet use. *CyberPsychology & Behavior*, 9(4), 432-440.
- Tokuno, K. A. (1986). The early adult transition and friendships: Mechanisms of support. *Adolescence*, 21(83), 593-606.
- Twenge, J. M. (2017). Have smartphones destroyed a generation. *The Atlantic*, 320, 58-65. <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2017/09/have-smartphones-destroyed-a-generation/534198/>
- Twenge, J. M., Spitzberg, B. H., & Campbell, W. K. (2019). Less in-person social interaction with peers among US adolescents in the 21st century and links to loneliness. *Journal of Social and Personal Relationships*, 36(6), 1892-1913. <https://doi.org/10.1177/0265407519836170>
- Ueno, K. (2005). The effects of friendship networks on adolescent depressive symptoms. *Social Science Research*, 34(3), 484-510. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2004.03.002>
- Ybarra, M. L., Alexander, C., & Mitchell, K. J. (2005). Depressive symptomatology, youth Internet use, and online interactions: A national survey. *Journal of Adolescent Health*, 38(1), 9-18. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2005.11.003>
- Valkenburg, P. M., & Peter, J. (2009). The effects of instant messaging on the quality of adolescents' existing friendships: A longitudinal study. *Journal of Communication*, 59(1), 79-97. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.2008.01405.x>
- Valkenburg, P. M., & Peter, J. (2011). Online communication among adolescents: An integrated model of its attraction, opportunities, and risks. *Journal of Adolescent Health*, 48(2), 121-127. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2010.08.020>
- Verkuyten, M., & Steenhuis, A. (2005). Preadolescents' understanding and reasoning about asylum seeker peers and friendships. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 26(6), 660-679.
- Vidal, C., Lhaksampa, T., Miller, L., & Platt, R. (2020). Social media use and depression in adolescents: a scoping review. *International Review of Psychiatry*, 32(3), 235-253. <https://doi.org/10.1080/09540261.2020.1720623>
- Yau, J. C., & Reich, S. M. (2018). Are the qualities of adolescents' offline friendships present in digital interactions?. *Adolescent Research Review*, 3, 339-355. DOI 10.1007/s40894-017-0059-y
- Yavich, R., & Davidovitch, N. (2019). 'Together but separate' - What is the correlation if any between social loneliness virtual friendship and use of social networks. *Journal of Education and Training Studies*, 7(10), 1-10. <https://doi.org/10.11114/jets.v7i10.4395>
- Ye, J. (2006). Maintaining online friendship: Cross-cultural analyses of links among relational maintenance strategies, relational factor, and channel-related factors and channel-related factors. (Doctoral dissertation). Georgia State University. <https://doi.org/10.57709/1059329>
- Yunarti, S., Wijayanti, S., & Savitri, N. (2018). Teen vulnerability in online relationships based on development needs for friendships and a search for identity. *INArxiv*, 1-15. <https://doi.org/10.31227/osf.io/5tche>
- *Walsh, W.A., Wolak, J., & Mitchell, K. J. (2013). Close relationships with people met online in a national U.S. sample of adolescents. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 7(3). <https://doi.org/10.5817/CP2013-3-4>
- Wilkinson, R. B. (2004). The role of parental and peer attachment in the psychological health and self-esteem of adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 33(6), 479-493. <http://dx.doi.org/10.1023/B:JOYO.0000048063.59425.20>
- *Wolak, J., Mitchell, K.J., & Finkelhor, D. (2003). Escaping or connecting? Characteristics of youth who form close online relationships. *Journal of Adolescence*, 26, 105-119. [https://doi.org/10.1016/S0140-1971\(02\)00114-8](https://doi.org/10.1016/S0140-1971(02)00114-8)
- Wood, M. A., Bukowski, W. M., & Lis, E. (2016). The digital self: How social media serves as a setting that shapes youth's emotional experiences. *Adolescent Research Review*, 1, 163-173. <https://doi.org/10.1007/s40894-015-0014-8>
- *Çizelge 2'de yer alan makalelerdir.